Państwo i Społeczeństwo

2014 (XIV) nr 4

Katarzyna Skoczeń

TOMASZ PIETRZYKOWSKI, *INTUICJA PRAWNICZA. W STRONĘ ZEWNĘTRZNEJ TEORII INTEGRACJI PRAWA*, [DIFIN, WARSZAWA 2012, 324 S.]

Problem intuicji znany jest w nauce od dawna – przede wszystkim zainteresowanie budzi rola i miejsce intuicji w rozumowaniu prawniczym, a także jej wpływ na proces stosowania prawa. Punktem wyjścia dla tego typu rozważań jest dostrzeżenie, że całość zjawisk psychicznych jest wytworem procesów neurofizjologicznych zachodzących w układzie nerwowym organizmu. U człowieka ewolucja mózgu doprowadziła do powstania dodatkowego wymiaru świadomości, tzw. świadomości refleksyjnej. Autor – jak się wydaje – słusznie zauważa, że intuicja powinna być poddana dwutorowej analizie, gdyż oddziałują na nią aspekty nieświadomości oraz pozaświadome procesy mentalne.

Książka zawiera siedem rozdziałów, pierwszy to „Intuicja prawnicza a wyzwania zewnętrznej integracji prawa", w kolejnym autor opisuje „Problem wpływu intuicji na stosowanie prawa". W następnych przedstawia „Neurokognitywne podłoże intuicji", „Racjonalność i dwutorowość procesów poznawczych i decyzyjnych", „Intuicję i jej rolę w rozwiązywaniu problemów", „*Artificial reason*? Rozumowanie prawnicze, stosowanie norm i mit formalizmu". Ostatnia część, „Intuicja w rozumowaniu prawniczym", pełni rolę podsumowania. W dodatkach na końcu publikacji T. Pietrzykowski zamieścił test refleksyjności poznawczej, oraz opisał współczesne spojrzenie na psychologiczną teorię Leona Petrażyckie-

go, ze szczególnym uwzględnieniem przedstawionego przez niego pojęcia prawa intuicyjnego.

Autor rozpoczyna rozważania od przedstawienia teorii prawa . Warto podkreślić, że teoria prawa jest tutaj rozumiana jako próba wyjaśnienia genezy i charakteru istniejących porządków prawnych. Wskazuje na rolę, jaką pełni teoria prawa – jest łącznikiem pomiędzy naukami prawnymi a pozaprawnymi, w szczególności opisywanymi w dalszej części książki, naukami kognitywnymi. T. Pietrzykowski podkreśla konieczność zewnętrznej integracji nauk prawa w związku z dynamicznym rozwojem nauki. Rozwój ten widoczny jest szczególnie w zakresie badań nad intuicją. Właśnie owa intuicja, a zwłaszcza intuicja prawnicza, jest zjawiskiem interdyscyplinarnym. Można o niej mówić jedynie w ujęciu kompleksowym, tzn. przez pryzmat właśnie nauk kognitywnych.

Autor niewątpliwie wskazuje na istnienie intuicji prawniczej. Przedstawia ją w ujęciu wspomnianych nauk kognitywnych, nie odcinając się jednak od dotychczasowego dorobku teorii prawa. Tym samym podnosi także ogromny wpływ procesu intuicji na myślenie człowieka, na analizowanie przez niego informacji, a w końcu także na jego procesy decyzyjne. Procesy intuicyjne ściśle wiążą się z procesami motywacyjnymi i mogą odgrywać rolę ukierunkowującą świadome rozumowanie na osiągnięcie pożądanych celów.

Niezwykle ciekawe są przytaczane w omawianej publikacji wyniki badań empirycznych, które wskazują na podatność prawników na złudzenia i deformacje poznawcze, charakteryzujące prowadzone rozumowania w obszarach pozaprawnych, np. potoczne wnioskowania. Doskonałym przykładem tych badań jest tzw. test refleksyjności poznawczej, mający na celu weryfikację wyników własnych procesów intuicyjnych przez świadome analityczne rozumowanie. Można zauważyć, że rola intuicji prawniczej jest niemalże równa innym rozumowaniom prawniczym.

Autor podejmuje próbę interdyscyplinarnego spojrzenia na naukę prawa oraz zjawisko intuicji. Właśnie ta różnokierunkowość staje się największym atutem książki. Pietrzykowski wskazuje, że wraz z rozwojem nauk pozaprawnych nie można mówić o samoistnym bycie nauki prawa. Należy ją rozpatrywać kompleksowo z uwzględnieniem nauk pozaprawnych. Szczególnie istotną rolę odgrywają tu nauki kognitywne – stosunkowo nowa gałąź. Autor analizuje też działania zmysłów, mózgu oraz umysłu z perspektywy różnych nauk: fizyki, logiki, filozofii umysłu, psychologii poznania. Nie można zatem mówić o analizie miejsca i roli intuicji w rozumowaniach prawniczych w oderwaniu od nauk kognitywnych, a w szczególności bez oparcia się na modelu równoczesnego przetwarzania procesów rozwiązywania problemów decyzyjnych i poznawczych.

Autor jasno wskazał przedmiot swoich badań. Trzeba podkreślić, że T. Pietrzykowski jako jeden z nielicznych wykazuje zainteresowanie problematyką intuicji prawniczej. Jego rozważania są z pewnością novum w polskiej doktrynie prawa. Przywołuje Leona Petrażyckiego, który zajmował się psychologicznymi

badaniami nad prawem, a zwłaszcza nad pojęciem prawa intuicyjnego, jednak spojrzenie Pietrzykowskiego jest nowoczesne i oparte o aktualny dorobek naukowy. Autor skoncentrował się na wyraźnym wyartykułowaniu dość rozbudowanego zaplecza teoretycznego, przy czym wszystkie zaangażowane do tego celu terminy i pojęcia, zostały dokładnie omówione. T. Pietrzykowski wnikliwie przedstawia argumentację dotyczącą przyjętych przez niego założeń. Trudnością w lekturze, która może zniechęcać potencjalnie zainteresowanego czytelnika, jest użycie zbyt hermetycznego języka. Co prawda, jak można przeczytać na okładce, książka jest adresowana do osób zainteresowanych tym, co dla rozumienia rzeczywistości prawnej oraz samoświadomości prawników przynoszą postępy współczesnej psychologii, kognitywistyki, neurobiologii i innych dziedzin integrującej się wiedzy o umyśle i zachowaniach człowieka, niemniej swobodne przyswajanie jej treści wymaga stałego angażowania zaplecza teoretyczno-pojęciowego z różnych, wspomnianych wcześniej nauk.

Intuicja prawnicza… powinna znaleźć się na obowiązkowej liście książek dla studentów prawa, a przede wszystkim dla prawników – zarówno dla praktyków, jak i teoretyków, gdyż omawia i doprecyzowuje specyfikę rozumowań prawniczych, ponadto charakteryzuje pułapki i błędy, do jakich może doprowadzić poprawne na pierwszy rzut oka, rozumowanie.

Książka przybliża miejsce oraz rolę intuicji w rozumowaniach prawniczych. T. Pietrzykowski podkreśla wielokierunkowość intuicji, a tym samym nauki prawa. Wiedza dotycząca przebiegów procesów myślowych i intuicyjnych nie jest jeszcze pełna, dlatego też powstrzymuje się on od określenia metody, pozwalającej na ograniczenie wpływu czynnika intuicyjnego na procesy stosowania prawa. Pozostaje mieć nadzieję, choć może to wydawać się trywialne, że w niedalekiej przyszłości zostanie wypracowana technika, pozwalająca na minimalizację przypadkowości i błędów prawnych decyzji.